

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 351:824.11

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ

Мельниченко О. А.,

д. держ. упр., проф.,

*професор кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я,
Харківський національний медичний університет;*

Логозинський О. О.,

слухач факультету публічного управління та адміністрування,

Харківський регіональний інститут державного управління

Національної академії державного управління при Президентові України,

м. Харків

Удосконалено класифікацію механізмів державного регулювання використання енергоресурсів. Конкретизовано перелік пріоритетних напрямів покращання енергоспоживання.

Ключові слова: державне регулювання, механізми, енергоресурси, використання.

Melnychenko O. A.,

Doctor in Public Administration, Full Professor, Full Professor of Public Health and Healthcare Management Department, Kharkiv National Medical University;

Lohozynskiy O. O.,

MPA-student, KRIPA NAPA,

Kharkiv

MECHANISMS FOR GOVERNMENT REGULATION OF ENERGY RESOURCE USE

The classification of mechanisms for government regulation of energy resources use has been upgraded. The list of priority areas of energy consumption improvement has been specified.

Key words: government regulation, mechanisms, energy resources, use.

Постановка проблеми. Хоча нині Україна і володіє значними запасами енергоресурсів, але обсяги внутрішнього їх видобування не відповідають наявним потребам, а відтак – залишається нагальною проблема забезпечення взаємовигідної співпраці з постачальними енергоресурсів. Додатковою проблемою є технологічна відсталість вітчизняної економіки: якщо розвинені країни світу формують шостий й активно розширюють частку п'ятого технологічного укладу, то в Україні “близько 95 % виробничих потужностей представлено третім і четвертим технологічними укладами” [13] (до речі, які були актуальними щонай-менше півстоліття тому). Таким чином, висока енергоємність ВВП в Україні (яка “в 2,6 рази перевищує середній рівень енергоємності ВВП країн світу” [3]) лише ускладнює наявну ситуацію у сфері енергетичної безпеки української економіки – забезпеченості (незалежно від обставин) усе зростаючих потреб споживачів у необхідних (прийнятних за ціною, якістю та асортиментом) енергоресурсах [8, с. 38]. Запорукою покращання ситуації у цій царині є, відповідно, як збільшення обсягів внутрішнього виробництва енергоресурсів, так і більш ощадне їх використання. Звісно, для того, щоб ці декларації стали

© Мельниченко О. А., Логозинський О. О., 2018

реальністю, необхідне поєднання зусиль усіх зацікавлених осіб: органів державного управління, органів місцевого самоврядування, представників бізнесу, населення. Однак кожний з них має відмінні можливості та цілі, а тому узгодити їхні інтереси та максимізувати кінцевий позитивний результат наразі до снаги лише державі. Саме тому зростає значущість правильного вибору механізмів державного регулювання використання енергоресурсів. Означене, зрештою, й обумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика більш ощадного використання енергоресурсів стала наріжним каменем дисертаційних досліджень таких науковців як О. Амелницька, І. Ачкасов, О. Волошин, Г. Груба, В. Євдокімов, Є. Єнько, Л. Кравцова, В. Ксьонзенко, І. Новицький, О. Рябчин, О. Сердюченко, Є. Сухін, В. Улида, М. Фігурка та ін. Дефіцит комплексних досліджень у цій царині компенсується публікаціями у фахових виданнях таких науковців, як М. Більовський, В. Бурда, І. Гайдуцький, Н. Криштоф, К. Луговик, В. Рибачук, Я. Шевчук та ін. Віддаючи належне напрацюванням вітчизняних науковців, слід наголосити увагу на необхідності продовження наукових розвідок за даною проблематикою.

Метою статті є розробка рекомендацій з покращання методологічного забезпечення процесу використання енергоресурсів. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання: 1) вдосконалити класифікацію механізмів державного регулювання використання енергоресурсів; 2) конкретизувати перелік пріоритетних напрямів забезпечення більш ощадного енергоспоживання.

Виклад основного матеріалу. Передусім слід відзначити, що донині серед наукової спільноти відсутня єдність щодо переліку механізмів державного впливу у цій царині. Так, зокрема, О. Волошин віддає перевагу “комплексному використанню адміністративно-правового, нормативно-правового, інформаційно-комунікативного й фінансово-економічного механізмів державного регулювання” [1, с. 8]. Н. Криштоф наголошує на важливості “впровадження фінансово-кредитних механізмів стимулювання енергозбереження” [5, с. 109]. В. Улида пропонує “комплексний механізм реалізації державної зовнішньоекономічної політики в сфері електроенергетики – набір самостійних механізмів (адміністративно-контрольного, кредитно-інвестиційного, нормативно-правового, організаційно-функціонального, тарифно-цінового, техніко-економічного, технологічного і механізму інформаційної взаємодії), які в сукупності дозволяють досягти пріоритетних цілей і завдань державної політики в цій сфері з урахуванням її визначених принципів” [12, с. 11]. О. Сердюченко вважає за доцільне використовувати “механізм застосування адміністративної відповідальності за правопорушення у енергетичній сфері” [11, с. 6], а також “інституціональний механізм здійснення державної енергетичної політики” [11, с. 11].

Проведені узагальнення публікацій за даною проблематикою, а також результати власних досліджень дозволили дійти таких проміжних висновків:

1. Запорукою подальшого підвищення результативності державного регулювання використання енергоресурсів має стати належне методологічне забезпечення цього процесу, а саме вдосконалена класифікація механізмів такого впливу, які відрізняються за такими ознаками:

– за *формою впливу*: здійснення державної енергетичної політики (О. Сердюченко, О. Цапко-Піддубна), державного управління (Г. Груба), державного регулювання (В. Бурда, О. Волошин, О. Стоян, В. Улида), управління (О. Амелницька);

– *за способом впливу*: адміністративні (О. Сердюченко), економічні (О. Амеліницька, В. Бурда, О. Рябчин, О. Цапко-Піддубна), інституціональні (О. Сердюченко, О. Стоян), організаційні (О. Амеліницька), політичні, соціальні (О. Цапко-Піддубна), нормативно-правові (О. Волошин, С. Майстро, О. Стоян, В. Улида), адміністративно-правові (О. Волошин), адміністративно-організаційні, інформаційно-комунікативні, фінансово-економічні (О. Волошин, С. Майстро), адміністративно-контрольні, інформаційної взаємодії, кредитно-інвестиційні, організаційно-функціональні, тарифно-цінові, техніко-економічні, технологічні (В. Улида), інвестиційно-інноваційні, інформаційно-контрольні (О. Стоян), організаційно-економічні (О. Рябчин, О. Стоян), фінансово-кредитні (Н. Криштоф);

– *за об'єктом впливу*: виробничо-господарська діяльність локальних електричних мереж (О. Амеліницька), енергетична сфера (О. Сердюченко), зовнішньоекономічна діяльність в сфері електроенергетики (В. Улида), паливо-енергетичний комплекс (Г. Груба), промисловість (В. Бурда);

– *за спрямуванням впливу*: взаємодії держави із широким колом фізичних та юридичних осіб (О. Суходоля), енергоефективний (О. Рябчин, О. Цапко-Піддубна) світогосподарський розвиток, подолання негативних екологічних наслідків глобалізації (О. Рябчин), енергозбереження (В. Бурда), енергонагляд і збут, запобігання комерційним втратам електроенергії, стимулювання управлінського персоналу локальних електричних мереж (О. Амеліницька), застосування адміністративної відповідальності за правопорушення (О. Сердюченко), реалізація електроенергії зарубіжним партнерам (В. Улида), розвиток альтернативної (О. Волошин) та відновлювальної енергетики (О. Стоян), сприяння сталому низьковуглецевому розвитку (В. Каргієв), стимулювання енергозбереження (Н. Криштоф, О. Цапко-Піддубна), стратегічний розвиток (Г. Груба).

2. Додаткових коментарів потребують окремі положення, що містяться в наукових працях вітчизняних науковців, а саме: 1) використання однакового тлумачення спочатку для *організаційно-економічного...* [10, с. 5], а згодом *“економічного механізму енергоефективного світогосподарського розвитку та подолання негативних екологічних наслідків глобалізації”* [10, с. 13], що, радше за все, є просто редакційною помилкою; водночас, ці механізми є відмінними за своєю спрямованістю: *економічний* – на заохочення суб'єктів господарювання до активізації їхньої діяльності, а *організаційно-економічний* – узгодження інтересів і ресурсів цих суб'єктів; 2) *“найбільший дієвий механізм – Фонд енергоефективності...”* [4], хоча правомірніше вести мову не про *“механізм”*, а про *“суб'єкт”*, оскільки більшість фондів використовують відповідні механізми (зокрема, для концентрації та належного задіяння необхідних ресурсів задля реалізації відповідних проектів).

3. Доречно відзначити, що механізми державного регулювання – *“штучно створена система, яка відповідно до базових принципів і функцій управління, за допомогою доступних методів і засобів здійснює регуляторний вплив на суспільство...”* [7, с. 326]. До речі, й інші науковці (О. Волошин, Г. Груба, С. Майстро, В. Улида) виділяють саме ці складові механізму державного регулювання. Оскільки раніше автором уже було конкретизовано перелік специфічних засобів (у межах визнаних методів) державного регулювання енергетичної безпеки (у т.ч. тих, що сприяють більш ощадному енергоспоживанню) [8], тому доречно акцентувати увагу на огляді принципів державного регулювання використання енергоресурсів, які слід розділити на дві групи:

– загальні: “альтернативності; безпечності; екологічної спрямованості; ефективності та результативності; законності; комплексності; наукової обґрунтованості; пріоритетності; прогнозованості; протекціонізму; системності; соціальної відповідальності; узгодженості” [6, с. 38]; “адекватності; доцільності; ефективності; збалансованості; передбачуваності; урахування громадської думки” [9]; “прозорості” [2, с. 15–16; 6, с. 38; 9; 12, с. 12]; “конкретності; послідовності; гласності” [2, с. 15–16];

– специфічні: “формування державної політики енергозабезпечення здійснюється відповідно до місії та головної мети галузі; централізація в питаннях стратегії розвитку та регіональна демократизація трансформаційних перетворень у галузі; спостереження та аналіз за їх результативністю; персональна відповідальність посадовців за реалізацію стратегії розвитку галузі” [2, с. 15–16]; “створення умов для енергозбереження та енергоефективності на внутрішньому ринку; наближення державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в цій сфері до вимог і стандартів ЄС” [12, с. 12].

4. Цілком виправданим є твердження, що за умови “дотримання вищенаведених принципів відкриваються нові можливості при здійсненні державного регулювання розвитку альтернативної енергетики та підвищиться дієвість і результативність механізмів його реалізації” [1, с. 34].

5. Варто погодитись, що “механізми державного регулювання потребують правового, кадрового та техніко-технологічного забезпечення екстенсивно-інтенсивного розвитку галузі, реалізації принципів стратегічного управління, економічних важелів підвищення ефективності діяльності галузі” [2, с. 6]. Проте існуючі механізми державного регулювання “не гармонізовані та недостатньо погоджені з глобальною політикою енергобезпеки, енергоефективності та енергозбереження” [1, с. 70–71], а тому потребують вдосконалення. Означене стане можливим за умови реалізації комплексу заходів, спрямованих на забезпечення більш ощадного енергоспоживання:

- проведення інформаційних кампаній для забезпечення економії енергоресурсів через зміну поведінки споживачів;
- заохочення розвитку високоефективної когенерації, тобто одночасного виробництва теплової та електричної енергії;
- підвищення інвестиційної привабливості виробництва енергії з відновлюваних і нетрадиційних джерел;
- повний структурний аналіз усіх галузей, що споживають енергію, і розробка практичних рекомендацій щодо енергозбереження (передусім, реалізації заходів, спрямованих на скорочення витрат і запобігання втрат енергоресурсів);
- встановлення приладів обліку теплової енергії та багатофазних лічильників електроенергії;
- удосконалення системи генерування, транспортування та розподілу теплової та електричної енергії;
- модернізація систем опалення в адміністративних будівлях;
- проведення санації будівель (зменшення теплових втрат у будівлях за рахунок утеплення вхідних дверей, вікон та ін.);
- удосконалення існуючих технологічних процесів та оптимізація режимів їх використання;
- формування запасів паливно-енергетичних ресурсів для сезонних потреб промисловості та сільського господарства;
- забезпечення технічно надійного та безпечного функціонування систем енергозабезпечення;

- оптимізація та диверсифікація джерел й умов постачання енергоресурсів;
- створення регіональної системи моніторингу і контролю за ефективним використанням паливно-енергетичних ресурсів, підвищення рівня достовірності статистичної інформації;
- орієнтація галузевих стратегій та програм розвитку територій на підвищення енергоефективності та забезпечення енергозбереження;
- підвищення відповідальності органів публічного управління та соціальної відповідальності бізнесу за впровадження енергозберігаючих технологій тощо.

Висновки. Параметри енергоемності вітчизняної продукції мають істотну економічну, соціальну та політичну значущість, а тому є об'єктом державного управління. Удосконалена класифікація механізмів державного регулювання використання енергоресурсів (які відрізняються за такими ознаками: форма, спосіб, об'єкт і спрямованість впливу) є складовою методологічне забезпечення цього процесу, використання якої спроможне забезпечити подальше підвищення результативності такого впливу. Продовження наукових розвідок за даною проблематикою сприятиме подальшому зміцненню енергетичної безпеки української економіки.

Список використаних джерел:

1. Волошин О. Л. Механізми державного регулювання розвитку альтернативної енергетики в Україні: дис. ... к.держ.упр.: спец. 25.00.02 "Механізми державного управління". Харків, 2015. 197 с.
2. Груба Г. І. Державне управління стратегічним розвитком електроенергетики: автореф. дис. ... к.держ.упр.: спец. 25.00.02 "Механізми державного управління". Харків, 2005. 19 с.
3. Енергетична стратегія України на період до 2030 року. розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 р. № 145-р. URL: zakon1.rada.gov.ua.
4. Зубко Г. Монетизація субсидій – це реінвестиція держави в енергоефективність. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?> (дата звернення: 11.02.2018).
5. Криштоф Н. С. Енергоефективність – дієвий механізм забезпечення енергетичної безпеки та структурної модернізації економіки України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 6. С. 104–110.
6. Майстро С. В., Волошин О. Л. Механізми державного регулювання розвитку альтернативної енергетики: теоретичні підходи до визначення та змісту. *Ефективність державного управління*: зб. наук. пр. Львів: Вид-во ЛРІДУ НАДУ, 2015. Вип. 43. С. 36–43.
7. Мельниченко О. А. Концептуальні засади механізму державного регулювання рівня та якості життя населення. *Актуальні проблеми державного управління*: зб. наук. пр. Харків: Вид-во ХарПІ НАДУ "Магістр", 2007. № 1. С. 318–327.
8. Мельниченко О. А., Белоцький О. О. Енергетична безпека: сутність і засоби державного регулювання. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. (Серія "Державне управління")*. 2017. № 1. С. 33–42.
9. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності. Закон України від 11.09.2003 р. № 1160-IV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi> (дата звернення: 11.02.2018)
10. Рябчин О. М. Еколого-енергетична безпека світогосподарського розвитку в умовах глобалізації: автореф. дис. ... к.е.н.: спец. 08.00.02 "Світове господарство і міжнародні економічні відносини". Донецьк, 2010. 20 с.
11. Сердюченко О. В. Адміністративно-правові засади забезпечення енергетичної безпеки України: автореф. дис. ... к.ю.н.: спец. 12.00.07 "Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право". Київ, 2009. 20 с.
12. Улида В. Ю. Механізми державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в сфері електроенергетики в Україні: автореф. дис. ... к.держ.упр.: спец. 25.00.02 "Механізми державного управління". Харків, 2017. 23 с.
13. Чухно А. А. Індустріально-інформаційна економіка. URL: http://www.pidruchniki.ws/12631113/ekonomika/thechnologichni_ukladi_sutnist_osoblivosti_rozvitku# (дата звернення: 11.02.2018).

Надійшла до редколегії 13.02.2018 р.